

NOU BARRIS
DESAPAREGUT

NOU BARRIS DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març 2017

Tercera impressió: febrer 2024

© dels textos: Marta Grau Serrat
i Jordi Sánchez Ruiz

© del pròleg: Manel Mora

© de les fotografies: diversos autors

© de la col·lecció: Editorial Efadós

© de l'edició: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A

Polígon industrial les Torrenteres

08754 El Papiol (Baix Llobregat)

Telèfon 93 673 12 12

efados@efados.cat

www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:
Pérez de Rozas / AFB

Agraïments:

A l'Arxiu Històric de Roquetes-Nou Barris per la seva tasca i als investigadors d'història local, especialment a Francesc Pujol, per fomentar la divulgació de la història de Nou Barris. I a tots els cedents i arxius que han fet possible aquest llibre gràcies a les seves fotografies.

Acrònims:

ACRDMTV – Associació Comissió per la Recerca

i Divulgació de la Memòria de Trinitat Vella

AFB – Arxiu Fotogràfic de Barcelona

AFCEC – Arxiu Fotogràfic del Centre

Excursionista de Catalunya

AHRNB – Arxiu Històric de Roquetes Nou Barris

AMDNB – Arxiu Municipal del Districte de Nou Barris

ANC – Arxiu Nacional de Catalunya

ICGC – Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

ISBN: 978-84-16547-42-5

Dipòsit legal: DL B 5047-2017

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

Marta Grau - Jordi Sánchez

NOU BARRIS DESAPAREGUT

Pròleg

MANEL MORA

Periodista gràfic

El districte de Nou Barris és una part de l'esplèndida ciutat mediterrània que és Barcelona. Ubicat entre Horta-Guinardó segueix la serra de Collserola fins a Montcada, amb el riu Besòs i Sant Andreu, del qual formava part abans del 1984. Com tots els indrets, el pas del temps l'ha transformat i aquesta publicació pretén explicar i visionar el passat i el present dels vuit quilòmetres quadrats del territori denominat *Nou Barris*. Amb un espai espectacular, tenia un urbanisme bastant caòtic, zones veïnals disperses entre camps, masies, rieres i vies de tren. Avui tenim llocs històrics i barris emergents ben comunicats per

avingudes i carrers que formen un entramat on convivim entre places, parcs, zones esportives i eixos comercials.

En destaquen la seu del Ajuntament, un edifici singular –abans era l'institut mental–; el parc Central de Nou Barris, un dels més grans de la ciutat; la Guineueta, lloc de moltes activitats diverses; el parc del Turó de la Peira, que té un mirador excepcional; Can Dragó, gran complex esportiu i zona de passeig, i el Rec Comtal, amb un cabal d'aigua miraculosament cristal·lina, situat a Vallbona. Molts altres punts, com ara centres cívics i esportius, i agrupacions multiculturals, són el reflex dels veïns que ocupem els carrers. Des de la seva altura, la mítica Torre Baró presideix el barri i té als seus peus l'Ateneu, amb quaranta anys

d'activitat i l'única escola de circ permanent de Barcelona, que, juntament amb l'Arxiu Històric, són les entitats més emblemàtiques del districte.

Les avingudes dels passeigs de Fabra i Puig i de Valldaura, la via Júlia i l'avinguda de Rio de Janeiro, el passeig de Verdun i el carrer del Doctor Pi i Molist, i també l'Heron City, entre d'altres, són artèries principals que, juntament amb les cinc línies de metro més la xarxa d'autobús, TMB i Rodalies, travessen tot el nostre entorn, on s'han anat formant grans espais comercials i de convivència.

Abans érem barris aïllats per conreus i descampats; avui som un lloc avantguardista i divers que palpita avançant cap al futur. Les 165.000 persones aproximadament, els habitants dels tretze barris, tenim la tasca de millorar-los dia a dia.

Molts ens expressem i pensem d'una manera diferent, però el més important no és l'idioma que parlem sinó que ens entenguem.

INTEGRACIÓ

Acte reivindicatiu a la via Júlia a la dècada dels setanta del segle xx; a l'esquerra, el bar Les Tres Portes, seu d'activitats culturals, i al mig, una colla casteller. El veïnat i les associacions sempre s'han caracteritzat per unir esforços, millorar els barris i crear vincles amb els nous veïns.

El darrer districte

MARTA GRAU I JORDI SÀNCHEZ

El llibre que teniu a les mans està pensat per *transportar-nos en el temps*, un temps relativament curt si observem la gran transformació que ha patit el districte al llarg del segle xx. Gràcies a les fotografies que anirem veient serem testimonis de les vides de persones anònimes que vivien en el nostre territori i que avui dia ens semblen molt llunyanes.

Aquest llibre cobreix una segona funció: *divulgar la nostra història*. És cert, i així podrem comprovar que la vinguda de molta població, provinent sobretot de la resta de l'Estat espanyol, a partir de la dècada dels cinquanta

del segle xx va originar un creixement exponencial de les nostres barriades fins a arribar a fusionar-les totes en un nou districte que des del 18 de gener del 1984 se segrega de Sant Andreu per formar el nou Districte VIII. L'arribada massiva de nous veïns accentuà una manca d'habitatge, d'equipaments i, en general, de serveis, que encara avui es pateix. Per aquest motiu, en moments essencials de la història, els habitants s'han unit per lluitar plegats contra les injustícies i les mancances que es patien per la deixadesa dels governs.

La història de Nou Barris neix molts segles abans. El nostre nucli poblacional, i fins i tot podríem dir fundacional, és el barri de Santa Eulàlia de Vilapicina, que

AUTOR DESCONEGUT / AHRNB

NOVA URBANITZACIÓ

A la pàgina anterior, el passeig de Valldaura sense urbanitzar el 1965. S'hi veu can Rius, al centre, i el barri de la Guineueta Vella, a dalt a l'esquerra. El territori del futur districte, caracteritzat per terres de conreu, masies, rieres i aqüeductes, canvià arran de la construcció de nous habitatges i la vinguda de nous habitants.

CONSTRUCCIÓ

Vista general de l'avinguda de Borbó i del carrer d'Alfons Aiguavives, i, al darrere, del carrer de Cartellà, als anys cinquanta del segle xx. S'hi veuen una bòbila i una empresa industrial desaparegudes pels nous canvis d'ús dels terrenys, que passaren d'industrials a urbans; darrere, la barriada de la Torre Llobeta.

AUTOR DESCONEGUT / Fons ASSOCIACIÓ DE VEÏNS TURÓ DE LA PEIRA

INTRODUCCIÓ

actualment ha quedat dividit i partit en diversos nous barris. D'aquest nucli antic ens ha quedat d'una manera destacada el conjunt històric de Santa Eulàlia, format principalment pel santuari, la masia de can Basté i l'hostal de ca n'Artés. Aquest nucli antic s'ha perdut per motiu de la destrucció gairebé total de les petites cases, de la creació de nous vials i de la construcció d'edificis que l'han transformat, de manera que ja no es percep com era aquest territori només un segle abans.

La tercera gran finalitat que ha de tenir aquest llibre és la *reivindicació i la valoració del nostre patrimoni*. Hem de saber demanar, lluitar i aconseguir que no es perdi cap element més de la nostra història, i paral·lelament reivindicar que es valori, es documenti i es faci difusió de tot allò que hem perdut.

Nou Barris disposa d'una multitud d'elements patrimonials que hem de salvar i, per aconseguir-ho, hem de reivindicar-los i lluitar per ells, ja que alguns estan en procés de deteriorament. Tenim la sort de tenir mol-

tes masies, casalots i altres cases antigues, però algunes d'aquestes estan abandonades, com ara can Carreras, al barri de la Guineueta, i la granja del Ritz, al barri de Vallbona, o estan en clar perill, com la masia de can Valent, al barri de Porta, o el xalet pilot de la ciutat jardí de la Torre del Baró, al barri de la Trinitat Nova. Tenim la sort de tenir l'última finca agrària encara en funcionament de la ciutat de Barcelona, situada al barri de Vallbona i que continua regada per les aigües del Rec Comtal, afectada urbanísticament, ja que és prevista la construcció d'un nou barri. Tenim la sort de tenir la història completa de totes les infraestructures que han nodrit d'aigua la ciutat al llarg dels segles i que podem tocar, com ara els aqüeductes de Dosrius, del Baix Vallès o de l'Alt Montcada, del qual destaca el pont dels Tres Ulls, que resta parcialment enrunat, les Cases de l'Aigua de la Trinitat, el Rec Comtal, que s'origina a Montcada, les mines que provenen de Collserola, les antigues torrenteres o els dipòsits particulars, com el cas del conjunt del passatge de l'Esperança.

La conscienciació, la valoració i la difusió del nostre patrimoni que hem perdut i del que considerem immaterial també són essencials. Hem de fer saber que vam tenir l'hospital mental de la Santa Creu, que fou l'edifici més gran de la ciutat de Barcelona i del qual avui conservem una part com a seu del districte com a referent del barri de la Guineueta. Hem de fer saber que la Companyia de Ferrocarrils del Nord (després, Renfe) va tenir els seus tallers al barri de Porta. Hem de fer saber que un barri com les Roquetes té un clavegueram construït per l'esforç i el treball dels seus veïns. Hem de fer saber que el nom de Nou Barris és sinònim de lluita i que, sense ella, no seríem on som ara.

Els autors hem intentat transmetre amb aquestes fotografies una visió global dels barris que formen el districte, més la Trinitat Vella, pel seu passat històric. Som conscients que ens hem deixat molts punts històrics i moltes fotografies maques que els cedents ens han facilitat, però esperem poder més endavant continuar escrivint i difonent la nostra història, de la qual encara falta molt per descobrir.

CARRER DEL DOCTOR PI I MOLIST

Cursa infantil durant la Festa Major de Santa Eulàlia el 1940. La bicicleta fou un mitjà de transport per a totes les edats. Aquest carrer es convertí en un vial de comunicació important ja des dels anys vint del segle passat. Moltes cases d'aquests anys desapareixerien per donar cabuda a nous habitatges.

PLAÇA DE GARRIGÓ

Al centre de la imatge, la plaça als anys seixanta del segle xx encara sense urbanitzar. El projecte d'urbanització de can Garrigó s'aprova el 1896 per a l'encara poble de Sant Andreu de Palomar. Una de les curiositats és el nom original dels carrers, ja que eren les lletres de l'abecedari. Avui dia encara es conserva el nom del carrer de la Jota. Al centre es veu la plaça encara sense urbanitzar. Es destaca la transformació de la zona, on les casetes baixes donaren pas als edificis actuals, com també els laboratoris desapareguts de la Ciba, Vidal-Ribas i Vister, i els conjunts dels passatges d'Escòcia, de Santa Eulàlia i de l'Arquitecte Millàs, que encara avui es mantenen.

AUTOR NO IDENTIFICAT / ANC - Fons TAF

AUTOR DESCONEGUT / Fons ASSUMPCIÓ CASTELLET BALIARDA

CAN GARRIGÓ

A l'esquerra, can Garrigó. El nom de la masia prové del malnom que tenien els masovers, que en realitat portaven el cognom de Campmany. Situada al carrer d'Escòcia cantonada amb el carrer de Santapau, fou propietat dels barons de Santa Pau fins al 1778. Montserrat de Caralt i Puig en fou la darrera propietària. El 1961 s'enderrocà.

AUTOR DESCONEGUT / Fons PARTICULAR

RAMBLA DE SANTA EULÀLIA

La rambla –ara, de Fabra i Puig– als anys cinquanta del segle xx. Projectada el 1870, fou la base de l'eixample del poble de Sant Andreu de Palomar. Fou rambla fins al 1969, quan l'alcalde Porcioles decideix transformar-la en una via ràpida i es talen els arbres. El 1994 se'n recupera un tram en el districte de Sant Andreu.